

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ТА ЦІННІСНИХ ВІДМІННОСТЕЙ В ПОКОЛІННЯХ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ

С.В. Глівенко, к.е.н.

Сумський державний університет

В статті дані основні результати пілотного дослідження щодо вивчення мотиваційних та ціннісних відмінностей між поколіннями регіональної еліти на основі анкетування респондентів, представників еліт Сумської області в період 2013-2015 років.

Теоретичне значення проведеного дослідження є у вивченні впливу певних характеристик особи на можливість побудови нею успішної кар'єри. Практичні результати дослідження полягають у спробі збору та аналізу достовірної первинної інформації шляхом анкетування такої специфічної групи як регіональна еліта конкретного регіону. Для даного дослідження було розроблено декілька типів анкет, як для самих представників регіональної еліти, так і для їх дітей, при цьому врахована вікова специфіка, коло інтересів та різниця в цілях. Сумська область, як регіон дослідження, вибрана з урахуванням того, що за промисловим, аграрним, транспортним, інвестиційним, трудовим, ресурсним, освітнім та іншими рівнями – територія області є близька до середньостатистичних загальноукраїнських показників, що дозволяє робити узагальнені висновки на рівні країни без урахування специфічних особливостей та дисбалансів певних регіонів. В дослідженні нами ставилось завдання проаналізувати спадковість рис і характеристик типових представників еліт, чи зберігається даний набір з покоління в покоління і чи мають перспективи спадкоємці продовжити елітні династії. Дослідження проводилось шляхом анкетування сімей типових представників еліти з метою порівняння змін у свідомості та характеристиках самих представників еліти та їх дітей.

Найбільш вільною в даному випадку категорією є представники саме бізнес-еліти регіону. Власники великих активів з чіткою територіальною прив'язкою є або повинні бути головним стабілізуючим фактором у системі прийняття рішень на рівні і в інтересах територіальних громад. Акцент в репрезентативній вибірці зроблено на представників регіональної бізнес-еліти, хоча слід вважати і на таке, що вони активно приймають участь у політичному та адміністративному житті регіону і можуть бути включені у дослідження і по іншим категоріям. Проте в даний час простежуються інші тенденції у поведінці представників бізнес-еліти, які носять скоріше обмежуючий, гальмуючий розвиток характер

участі в процесах прийняття рішень. Прагнення зберегти наявні активи в короткостроковому періоді змушує представників бізнес-еліти йти на тимчасові ситуативні угоди з політичними силами, що представляють більшість на державному рівні, що знижує їх рівень самостійності у прийнятті рішень. Тимчасова захищеність і доступ до бюджетних фінансових потоків, на жаль, негативно позначаються на реальних підприємницьких здібностях таких представників бізнесу і довгострокових перспективах розвитку їхніх активів.

Специфічність даної категорії респондентів, необхідність індивідуального підходу до кожного з огляду на їх зайнятість та соціальний статус, потребують досить великої кількості часу на збір та аналіз отриманої інформації, що може забезпечити високу релевантність та якість отриманих результатів.

В дослідженні нами вивчалися десять субгіпотез, які мають обґрунтувати загальне твердження про суттєві ціннісні зміни у мисленні представників еліти різних поколінь. До цих субгіпотез належать зокрема такі: представники сучасної еліти мають переважно базову першу технічну освіту; представники сучасної еліти поступово пройшли свій кар'єрний шлях в умовах різних типів економік; вибір сфер освіти та діяльності другого покоління еліти відбувався з урахуванням професійної діяльності батьків; третє покоління еліти має переважно гуманітарний профіль освіти; представники сучасної української еліти особисто володіють та керують власними активами; представники сучасної української еліти мають порівняно низькі культурні інтереси та потреби; представники еліти мають низький рівень соціальної відповідальності і опікуються соціальними проектами лише в періоди активних політичних змін; представники української еліти не мали і не мають чіткої стратегії розвитку власної кар'єри; представники різних поколінь еліти мають суттєві ціннісні відмінності, що позначиться у майбутньому на перспективах розвитку сімейних активів.

За результатами пілотного анкетування на певній невеликій кількості респондентів – представників регіональної еліти нами були виявлені наступні залежності, що в певній мірі відповідали субгіпотезам дослідження.

Представники старшого покоління регіональної еліти мають у більшості технічну освіту та перший досвід роботи за цим профілем, що впливає на процес прийняття ними рішень. Висока зацікавленість в технічних деталях превалює над економічними показниками оцінки прийнятих ними рішень. Друга суттєва відмінність людей з технічною освітою полягає в намаганні знайти шаблонне рішення за наявною методикою, що в поєднанні з бюрократичним адміністративно-управлінським досвідом призводить до прийняття неефективних та повільних рішень, але гарантує низьку особисту відповідальність таких керівників. Дана категорія часто обіймає посади на державні службі чи керує державними чи муніципальними активами.

Більшість представників еліти старшого покоління проходили поступово всі щаблі кар'єри починаючи знизу у умовах планової економіки, а потім на етапі трансформації її до ринкових умов, що зумовило поступове змінення ними ціннісних критеріїв, але не дозволяє керуватися лише ринковими ліберальними принципами управління. Окремим випадком можна вважати стрибок в кар'єрі представника еліти в разі переходу від професійної до партійної роботи або державної служби, при цьому, на жаль, відбувалось зайняття високих посад без попередньої професійної перепідготовки, що і обумовлювало низьку ефективність діяльності на етапі роботи в органах державного чи місцевого рівня.

Зокрема виявилось, що більшість таких осіб народились у сільській місцевості, професійну та вищу освіту здобували в містах, а направлення на подальше працевлаштування отримали зовсім в інші регіони, що призвело до нерозуміння ними місцевої культурної специфіки та небажання враховувати місцеві територіальні інтереси.

Наступна гіпотеза щодо способу вибору напряму освіти другим поколінням також була підтверджена, хоча і з деякими уточненнями. У випадку якщо представник еліти є вузьким спеціалістом в певній перспективній та закритій галузі – вибір освіти для дітей співпадає з освітою батьків. У випадку коли респондент володіє активом вибір напряму освіти дітей частіше стосувався функціонального профілю яким батьки не володіли, але прагнули контролювати в бізнесі через довірену особу, якою мали стати їх діти. Така тенденція найчастіше проявлялась у випадку коли батьки мали технічний профіль освіти, а дітей направляли на економічний чи юридичний профіль, для забезпечення управління активами виключно представниками родини.

Власники активів особисто керують ними, розміри цих бізнес-активів не дають змоги використовувати послуги міжнародних компаній з управління активами з одного боку та особливості українського та регіонально ведення бізнесу потребують специфічних рішень, що примушує представників еліти особисто опікуватись власними компаніями.

Питання щодо їх культурного рівня можна виокремити з урахуванням загальної культурної трансформації українського суспільства, девальвації духовних цінностей та зміною пріоритетів. Низький рівень культурних потреб представників еліти пояснюється бурхливим перебігом подій в житті еліти через нестабільну політико-економічну ситуацію в країні, що зумовлює постійні стресові ситуації, що негативно впливає на формування культурних потреб.

Питання щодо соціально відповідальної поведінки та активності в передвиборчий період є досить важким для представників регіональної еліти, через те, що ці витрати вони вважають збитками, не бачать прямого зв'язку та позитивних наслідків для себе в

короткотерміновій перспективі, в той час як безпека чи успішність їх бізнесу чи посад залежить в останню чергу від взаємодії з місцевими громадами.

Гіпотеза щодо невизначеності стратегії розвитку кар'єри представників еліти є також підтвердженою через високі політичні та економічні ризики в країні, до яких в останні роки додалися ще й військові ризики. Вплив цих факторів практично не прогнозований і стратегії переважно носять короткотерміновий захисний характер з елементами конкурентної боротьби.

Також виявлені суттєві відмінності в ціннісних установках різних поколінь еліти, що закладає підґрунтя до серйозних змін в структурі активів у майбутньому. Друге покоління еліти добре розуміє та відчуває зміну технологічних періодів і має власне бачення пріоритетності розвитку підконтрольних активів. В подальшому це призведе до кардинального перерозподілу ринків, ліквідації значної кількості застарілих виробництв, скороченню робочих місць, відтоку капіталу в більш економічно активні регіони. Ціннісні орієнтири другого покоління включають безпекові та інфраструктурні пріоритети, що може бути швидко реалізовано лише за межами країни, наслідком цього стане виїзд представників другого покоління разом з капіталом, що ще більше поглибить регіональні економічні проблеми.

За останній період в Україні відбулися значні політичні зміни, що відбилися на структурі кадрового складу державного апарату, місцевих органів управління, а також значно переформатували бізнес середовище країни. Попередній склад регіональної еліти істотно змінився, як і в кожному окремому регіоні країни, тому значна кількість представників еліти старшого покоління вже фактично завершили свою кар'єру, і дані по ним, нажаль, навряд чи будуть зібрані. Однак нами проводилися певні аналогічні дослідження, на менших вибірках, що дозволяє хоча би не в кількісному, але в якісному вимірі говорити про особливості мотивації та цінностей, та кар'єрних особливостей, представників регіональної еліти минулої політичної епохи. Україна зараз стоїть на порозі повної зміни генерацій еліти, і тому надзвичайно важливо отримати первинні дані тої якості, що мають стати основою для повноцінної статистичної обробки та аналізу виявлених трендів.

Суспільно-політичні події 2013-2015 років в Україні добре ілюструють цю тенденцію. Нова українська еліта ще формується в даний час при цьому ґрунтується в своїх рішеннях на інших мотиваціях та цінностях, відмінних від тих, що мали представники попереднього покоління. Визначення цих відмінностей та їх аналіз дає можливість прогнозування темпів та якості суспільно-економічних перетворень в Україні, що задекларовані сьогодні і мають

проходити під управлінням регіональних еліт в контексті, зокрема, реформи децентралізації державного управління.

Дане дослідження має на меті, по-перше, довести гіпотезу про наявність суттєвих відмінностей в цінностях та мотиваціях представників різних поколінь еліти України, по-друге, дослідити ступінь та якості цих відмінностей, по-третє, поінформувати суспільство та самих респондентів про наявні тенденції, що може стати фактором розвитку активного контролю суспільства за рішеннями, що приймаються представниками еліти в політичному, економічному та суспільному житті країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Глівенко С.В. Вивчення мотиваційних та ціннісних відмінностей в поколіннях регіональної еліти України // Вісник СумДУ. Серія Економіка. - Суми: Вид-во СумДУ, 2016. - №2.
2. Глівенко С.В. Мотиваційні особливості поведінки української бізнес-еліти в період соціально-політичних трансформацій суспільства// Вісник СумДУ. Серія Економіка. - Суми: Вид-во СумДУ, 2014. - №4.

Матеріали надійшли 15 грудня 2016 р.